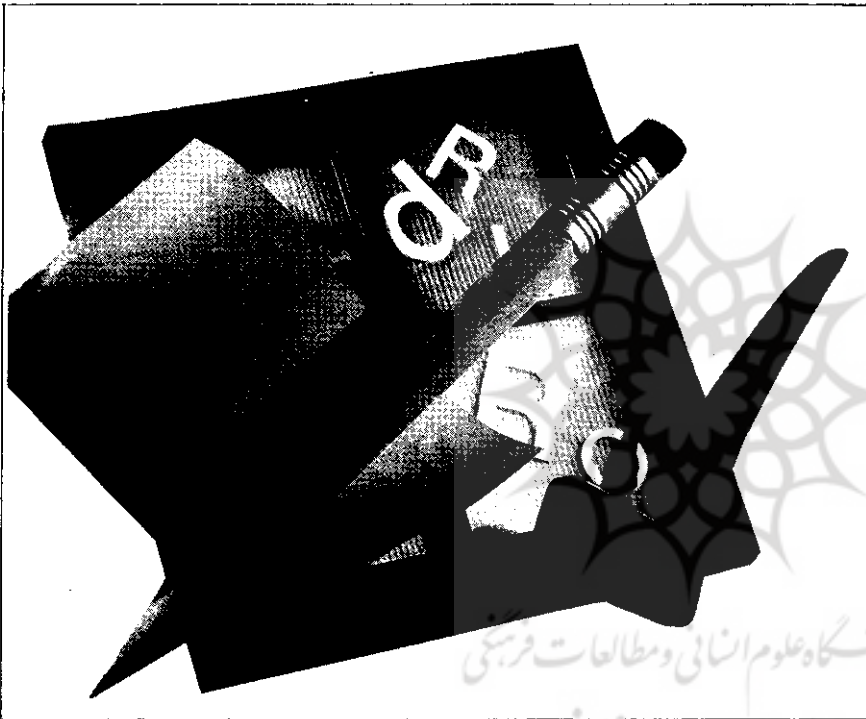

یافته‌های بررسیها درباره سودمندی «تاییدیه» در شواهد حسابرسی*

* پل کستر**

* ترجمه: احمد سلیمی

اتکای سستی به تأییدیه‌ها ممکن است
توجیه پذیر نباشد

تأییدیه‌ها تا مدتی طولانی به عنوان یکی از شواهد مؤثر حسابرسی مورد توجه حساب‌برسان قرار داشت. بدین علت که از منابع مستقل خارج مؤسسه مورد حسابرسی دریافت می‌شد. درحالی که اتکایی سستی به تأییدیه‌ها ممکن است توجیه پذیر نباشد. چنانکه یافته‌های پژوهشهای متعدد در این زمینه نیز این نظریه را تایید می‌کند. این مقاله روش دریافت تأییدیه را به عنوان یکی از شواهد قابلیت اعتماد حسابها و با تأکید بر حسابهای دریافتی ارائه می‌کند و در پایان پیشنهاداتی برای کاربرد در آینده ارائه می‌دهد.

استانداردهای حسابرسی در مورد
تأییدیه‌ها

دریافت تأییدیه حسابهای دریافتی به وسیله حساب‌برسان در ایالات متحد آمریکا اختیاری بود که قبل از سال ۱۹۳۸ چندان مورد استفاده قرار نمی‌گرفت. تا آن که در این سال سوءاستفاده کلان

* نقل از:

Journal of Accountancy, February, 1992, pp. B - 75.

** پل کستر (Paul Caster) دارای درجه دکتری حسابداری و عضو انجمن حسابداران رسمی آمریکاست. وی دانشیار رشته حسابداری دانشکده حسابداری دانشگاه کالیفرنیا جنوبی و عضو انجمن حسابداران آمریکاست.

شرکت مک‌کسون رابینز^۱ در زمینه ثبت جعلی فروشها، حسابهای دریافتی و موجودیها که بیش از یک دهه پوشیده مانده بود آشکار شد. در این زمان کمیسیون بورس و اوراق بهادار^۲ بررسی گسترده‌ای را در راستای تعیین کارایی روشهای معمول حسابرسی آغاز کرد. حرفه حسابداری نیز با انتشار بیانیه روشهای حسابرسی^۳ شمار یک با عنوان «توسعه روش حسابرسی» دریافت تأییدیه حسابهای دریافتی را «درجایی که عملی و معقول باشد» توصیه کرد. تا دهه ۱۹۴۰

1. McKesson - Robbins.
2. The Securities and Exchange Commission.
3. Statement on Auditing Procedures.

اصلاحاتی در مورد استانداردهای حسابرسی مرتبط با تأییدیه‌ها انجام گرفته که مهمترین آنها بیانیه روشهای حسابداری شماره ۱۲ با عنوان «اصلاحیه توسعه روش حسابرسی بود». در این شرایط، حساب‌برسان ملزم به افشای هر وضعیتی بودند که در آن تأییدیه حسابهای دریافتی در مورد بدهکاران اجرا نمی‌شد و در واقع دریافت تأییدیه اجباری شد. در سال ۱۹۷۴ اجرای بیانیه شماره ۱۲ لغو شد با این حال دریافت تأییدیه حسابهای دریافتی در ایالات متحد روشی تثبیت شده در حسابرسی شده بود.

در نوامبر سال ۱۹۹۱ بیانیه استانداردهای حسابرسی شماره ۶۷ با عنوان «فرآیند تأییدیه» منتشر شد که در آن روشهای حسابرسی جاری

● علت زیربنایی هرگونه گزارشگری جانبدارانه را باز شناسد، به طوری که انجام اقدامات صحیح امکانپذیر شود.

شواهد مقدم بر قابلیت اعتماد تأییدیه:

بررسیهای پیشین قابلیت اعتماد تأییدیه را از طریق مطابقت فرمهای درخواست تأییدیه با اشتباهات ارزیابی کرده است. یافته‌های چشمگیر این بررسیها عبارتند از:

● به‌طور کلی موارد گزارش نادرست به حساب‌رسان کاملاً پایین و رقمی کمتر از ۵۰ درصد بوده است.

● گزارش برتر در ارائه گزارشهای نادرست مواردی است که مشتریان مانده‌ها را به زیان خودشان بیش از حد نشان داده‌اند و نه کمتر.

● گزارش نادرست در مواردی که فرمهای مثبت برای مشتری ارسال شده بود در مقایسه با فرمهای منفی کمتر بود.

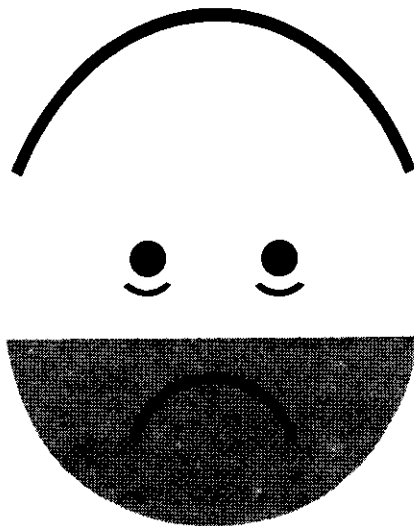
البته این بررسیها نمونه‌های جامعه آماری محدودی را در بر می‌گرفت که دو مورد آن اتحادیه‌های اعتباری دانشگاهها و سه مورد در بانکها انجام شده بود و تعداد اندکی از تأییدکنندگان تأییدیه‌ها شرکتهای تجاری برخوردار از بخش حسابداری، دفترداری و واحد حسابهای دریافتی بودند. در صورتی که به‌طور معمول این‌گونه شرکتها درصد کمتری گزارش نادرست خواهند داشت.

تعیین قابلیت اعتماد تأییدیه با استفاده از حسابهای دریافتی تجاری

برای دستیابی به شواهد دیگری به منظور اطمینان از قابلیت اعتماد تأییدیه‌ها، نویسنده آزمونی میدانی را از طریق حسابرسی سالانه عملیات انبار صنایع فولاد در نیوجرسی که مشتریان آن را طیف وسیعی از صنایع تشکیل می‌دادند و اغلب آنها شرکتهای کوچک تا متوسط واقع در نیویورک، نیوجرسی و پنسیلوانیا بودند، انجام داده است. تعداد کمی از مشتریان، شرکتهای کاملاً بزرگ بودند که فهرست آنها در نشریه فورچون^۶ شماره ۵۰۰ ارائه شده بود.

ورق بزنید

6. Fortune 500.

«بررسی تکنیک حسابرسی» در سال ۱۹۸۰: «اتکا به آزمونها تنها برپایه پاسخ تأییدیه‌های دریافتی به این معنی است که در آزمون به جای آنکه موضوع آزمودنی به‌وسیله حساب‌رسان تعیین شود به‌وسیله بدهکارانی که به تأییدیه‌ها پاسخ می‌دهند یا نمی‌دهند تعیین می‌شود و ممکن است نمایاننده یا مناسب نباشد».

بررسی انجمن یاد شده در زمینه بی‌علاقگی پاسخ‌دهندگان یا رفتار انفعالی آنان یعنی تأیید مانده‌ها بدون اینکه مدارکشان را بررسی کنند، به ارائه شواهدی اتکاناپذیر منتهی می‌شود و خطر استفاده از این تکنیک ارتباطی این است که ممکن است حساب‌رسان پاسخهای تأییدکنندگان را منطبق بر استانداردهای حرفه‌ای قلمداد کند و کوششی در جهت افزایش اطمینان خود، انجام ندهد.

قابلیت اعتماد تأییدیه‌ها باید در آزمونی میدانی بررسی شود زیرا در این صورت آزمونگر می‌تواند.

- اندازه خطاها را کنترل کند.
- حسابهایی را که در آنها اشتباه رخ داده کنترل کند.
- میزان تکرار اشتباهات مربوط به کم و زیاد نشان دادن مانده حساب را کنترل کند.
- سایر عوامل نظیر اندازه، سن حساب و حجم مبادله را که ممکن است بر قابلیت اعتماد وی تأثیر بگذارد بررسی کند.

ایالات متحد در مورد تأییدیه اعلام شده بود. در این بیانیه فرایند استفاده از تأییدیه تعریف شد، ارتباط تأییدیه با ارزیابی ریسک و گزارشهای مالی مشخص شد و فرمهای مثبت و منفی آن و وضعیتهایی را که در آن تأییدیه‌ها می‌توانند بیشترین سودمندی را داشته باشند توصیف گشت. این بیانیه همچنین مشکل پاسخ نگرفتن از فرم مثبت تأییدیه و ضرورت به کارگیری روشهای دیگر جهت «دستیابی به شواهد سودمند جهت کاهش ریسک حسابرسی تا سطحی قابل قبول» را مورد توجه قرار داد.

نتایج بررسی انجمن حسابداران رسمی آمریکا^۴ با عنوان «تأییدیه حسابهای دریافتی» که در سال ۱۹۸۴ منتشر شد، راهنماییهایی بیشتری را در این زمینه فراهم آورد. این بررسی که در آن تأییدیه به عنوان یکی از شواهد حسابرسی صورتهای مالی مورد توجه قرار گرفت، تأییدیه را مدرکی اولیه برای اثبات موجودیت و مدرکی ثانویه برای ارزیابی و اثبات جامعیت شواهد حسابرسی دانست. نتایج بررسی یاد شده همچنین در موارد زیر هشدار داد:

● گزارش تأییدکنندگان به گزارش مانده حسابها به میزانی بیش از مانده واقعی تا کمتر از آن.

● ضرورت توجه به درصد پاسخهای نادرست و ناسنده.

این بررسی پیشنهادهایی نیز در راستای افزودن بر درستی و درصد پاسخها ارائه داده منتها توصیه‌ای برای محدود کردن گزارشهای پیشداورانه پاسخدهندگان به تأییدیه‌ها که به نتیجه‌گیریهای نادرست حساب‌رسان از حسابهای دریافتی می‌انجامد، ارائه نمی‌کند.

علت بررسی قابلیت اعتماد تأییدیه چیست؟

چرا قابلیت اعتماد تأییدیه‌ها باید مورد آزمون قرار گیرد؟ حساب‌رسان مدتهاست که نسبت به اعتماد به تأییدیه‌ها تردید روا داشته‌اند. بنابر بررسی انجمن حسابداران خبره کانادا^۵ با عنوان

4. American Institute of Certified Public Accountants.

5. Canadian Institute of Chartered Accountants.

مشتریان اغلب از گروه شرکتهای تولیدی بودند. از این رو رسیدگیها یک محیط قوی حسابرسی را جهت مطالعه قابلیت اعتماد تأییدیهها فراهم می کرد.

همه مشتریان دارای ماندههای بدهکار، فرمهای مثبت درخواست تأییدیه را با استفاده از همان روشی که در سالهای پیش استفاده می شد دریافت کردند. پاسخهای ارسالی مستقیماً به حسابرسان ارائه شده بود. مشتریان از اینکه مورد آزمایش قرار گرفته بودند آگاه نبودند. جهت آزمون قابلیت اعتماد ماندههای موجود در درخواست تأییدیه تقریباً ۸۰٪ حسابها اصلاح و تعدیل شد. تعداد مساوی از خطاهای مربوط به کم نشان دادن مانده واقعی به طور تصادفی در نظر گرفته شد. البته اندازه خطاها متفاوت بود. دامنه ۲۰٪ ± برای تعدیل حسابهای با مانده زیاد و ۳٪ ± برای حسابهای با مانده کم در نظر گرفته شد. جهت بقیه حسابها خطائین در نظر گرفته نشد و از آنها هم به عنوان گروه کنترل آزمون و هم به عنوان نمونه ای جهت حسابرسی سالانه توسط حسابرسی استفاده شد. نتایج آزمایش در نمودار زیر به طور خلاصه نشان داده شده است.

قابلیت اعتماد تأییدیهها باید برحسب اظهار نظر مشخص مدیریت ارزیابی می شد. تأییدیهها در موضوع اثبات موجودیت، جزء منابع اولیه شواهد به شمار می روند. تقریباً ۲٪ مشتریان شرکت کننده در این آزمون به درخواست تأییدیه پاسخ دادند. روشهای حسابرسی جداگانه ای جهت تعداد بااهمیتی از حسابها به منظور دستیابی به شواهدی اطمینان بخش در اثبات موجودیت ضروری به نظر می رسید.

در موضوع ارزیابی، تأییدیهها منبع ثانویه شواهد به شمار می روند. با این حال در آزمایش، فقط ۴۷/۲٪ یعنی کمتر از نیمی از خطاها کشف و به حسابرسان گزارش شد. در اغلب شرایط، استفاده از تأییدیه جهت ارزیابی درصدهای خطا به برآوردی کمتر از تعداد واقعی منجر می شود. در این آزمایش گزارش جانبدارانه به همانگونه ای که در ادبیات حسابرسی توصیف شده کشف شد و آشکار شد که بیشتر مشتریان احتمالاً گرایش به گزارش بیش از حد نشان دادن ماندهها داشتند تا کمتر نشان دادن آن و کشف و گزارش خطاهای

خلاصه نتایج آزمون میدانی در مورد قابلیت اعتماد تأییدیهها:

درصد کلی پاسخ	۶۸/۶٪
درصد پاسخ مربوط به حسابهای موعده گذشته با اهمیت	۳۵/۳٪
درصد کلی اشتباهات کشف شده	۴۷/۲٪
کشف خطاهای بزرگ مربوط به بیش از واقع نشان دادن حسابهای دریافتی	۵۳/۲٪
کشف خطاهای بزرگ مربوط به کمتر از واقع نشان دادن حسابهای دریافتی	۴۱/۹٪
کشف خطاهای کوچک مربوط به بیش از واقع نشان دادن حسابهای دریافتی	۴۶/۹٪
کشف خطاهای کوچک مربوط به کمتر از واقع نشان دادن حسابهای دریافتی	۴۶/۷٪
مشتریانی که درخواستها را با خطا دریافت کرده بودند که به جای تماس با حسابرسان با صاحبکار تماس گرفتند.	۴/۶٪

بزرگ.

تأییدیهها همچنین منبع ثانویه مدرک جهت اثبات جامعیت هستند، هرچند این آزمایش مستقیماً جهت آزمون جامعیت طراحی نشده بود، اما کمتر از ۴۲٪ از خطاهای بزرگ مربوط به کمتر از حد نشان دادن کشف و به حسابرسان گزارش شد. بنابراین مدرک تأییدیه نمی تواند به عنوان سندی قوی برای اثبات کاملیت به شمار رود.

برداشت دیگر این است که روشهای دریافت تأییدیه بر قابلیت اعتماد به آن تأثیر بگذارد. درخواستهای استاندارد تأییدیه به مشتریان آموزش می دهد که هر نوع استثنا را مستقیماً به حسابرسان گزارش کنند. در این آزمون از ۵٪ مشتریان آنکه شرکت آنها مورد حسابرسی واقع شده بود جهت بررسی موارد استثنایی به جای گزارشگری مستقیم آن به حسابرسان دعوت شد. همه این ملاقاتها به وسیله آزمونگر ترتیب داده شده بود که به منظور کنترل به عنوان کارمند حسابهای دریافتی معرفی شده بود. تعدادی از مدعوین بویژه در مورد آنچه باید در فرم تأییدیه نوشته شود سؤال کرده بودند.

در تجزیه و تحلیل نتایج آزمایش، محقق چند عامل دیگر را مدنظر قرار داده بود که

هیچ کدام در تشریح پاسخ تأییدیه و کشف خطاها مؤثر واقع نشد. این عاملها شامل سن، اندازه مانده حساب و حجم مبادلات بود. هرچند سن مانده حساب با اهمیت نبود، اما تعداد کمی حسابهای منقضی شده در کل جمعیت مورد مطالعه وجود داشت. پنج درصد مشتریان، مانده معوقی به میزان ۲ ماه یا بیشتر داشتند که درصد پاسخگویی برای آنها فقط ۳۵ درصد بود. یعنی درصد حسابهای منقضی شده حدود نصف بقیه جمعیت مورد مطالعه بوده است.

الزامات راجع به استفاده از تأییدیهها

این بررسی پرسشهایی جدی درباره قابلیت اعتماد روش تأییدیه مطرح می کند، بویژه آنکه برعکس بررسیهای پیشین که، نتایج آن از محیط حسابرسی مناسبتری براساس حسابهای دریافتی تجاری به دست آمده اند.

موارد زیر با توجه به اظهارات شخص مدیریت درباره حسابهای دریافتی نتیجه گیری می شود:

● تأییدیههای حسابهای دریافتی به عنوان منبع ثانویه شواهد در موضوع ارزیابی مد نظر قرار گرفته اند.

● تأییدیه‌های حسابهای دریافتنی به عنوان یک منبع ثانویه شواهد در موضوع ارزیابی چندان مؤثر نیستند و کمتر از نیمی از خطاها با توجه به رفتار جانبدارانه پاسخگویان به حسابرسان گزارش می‌شود.

● تأییدیه‌های حسابهای دریافتنی به عنوان منبع ثانویه مدرک در موضوع اثبات جامعیت چندان مؤثر نیستند. کمتر احتمال می‌رود که موارد کم نشان دادن حسابهای دریافتنی به حسابرسان گزارش شود.

● با وجودی که تأییدیه‌های حسابهای دریافتنی منبع اولیه شواهد اثبات موجودیت هستند، کار حسابرسی اضافی بیشتری مورد احتیاج است. به طور کلی درصد پاسخها کمتر از میزان مطلوب است.

بیانیه شماره ۶۷ استانداردهای حسابرسی^۷ جهت آشکار ساختن ضعف چشمگیری که در روش دریافت تساییدیه وجود دارد در استانداردهای حسابرسی تجدیدنظر کرد. قابلیت اعتماد با توجه به بی‌علاقگی پاسخگویان و گزارشگری و رفتار جانبدارانه در سمت اعلام مانده‌های بیش از واقع پایین خواهد بود. این بیانیه اعلام می‌دارد که دریافت تأییدیه حسابهای دریافتنی اجباری نیست. برای مثال، حسابرسان در صورتی که پاسخها شناخته شده باشند یا زمانی که انتظار می‌رود غیرقابل اعتماد باشد مجبور به استفاده از تأییدیه نیستند. به‌رغم این کاستیها، روش دریافت تأییدیه یک منفعت دارد و آن این است که: شواهد مورد نظر را با هزینه اندک به دست می‌دهد.

بیانیه شماره ۶۷ برای حسابرسان انتخاب روشهای مختلف را توصیه می‌کند زیرا هزینه اجرای این روشها بستگی به وجوه نقد صاحبکار، حسابهای دریافتنی و سیستمهای فروش دارند. برای مثال در یک شرکت جایی که بررسی میدانی انجام می‌شود زمانی که پاکت پستی دریافت و باز می‌شود، براحتی (و ارزان) دریافتیهای صندوق به وسیله صاحبکار مشاهده می‌گردد. تحت این شرایط چک مشتری جزء شواهد اثبات موجودیت به‌شمار می‌آید و ممکن است عیناً قابلیت اعتماد تأییدیه را داشته باشد و

حتی از لحاظ ارزیابی این قابلیت اعتماد بیشتر هم باشد. ارسال مدارک نیز ممکن است جهت فراهم کردن شواهد موجودیت مورد آزمون قرار گیرد.

رهنمودی برای حسابرسان

حسابرسان برای دور ماندن از مشکلات مربوط به قابلیت اعتماد چه کار می‌توانند انجام دهند؟ در زمان تهیه درخواستهای تأییدیه برای دستیابی به اطمینان از این که گیرنده نامه شخص مسئول و آشنا به حساب مورد نظر است باید مراقبتهای بیشتری انجام شود. حسابرسان باید درخواست تأییدیه را طوری طراحی کنند که پاسخگو را به ارائه پاسخ ترغیب کند. برای مثال اگر گیرنده درخواست تأییدیه عادت به استفاده از سیستم سندهای قابل پرداخت دارد، درخواست تأییدیه باید جهت مبادلات یا فاکتورهای خاصی به جای کل مانده ارسال شود.

آشکار است که تأیید یک مانده توسط مشتری به منزله دستیابی به شواهد نیست. دریافتیهای بعدی صندوق و گزارشهای اعتباری (هرجا که قابل استفاده باشد) باید جهت حصول اطمینان از درستی ارزیابی مورد آزمایش قرار گیرد. به علت شیوه رفتار و تمایل پاسخگویندگان به گزارش خطاهای مربوط به بیش از حد نشان دادن مانده‌ها، درصد خطاهایی که منحصراً متکی به مدرک تأییدیه است نباید به کل حسابهای دریافتنی تنمیم داده شود. سرانجام اینکه حسابرس باید بدینی حرفه‌ای راجع به پاسخهای مربوط به تأییدیه را که منجر به جلوگیری از اعتماد بیش از حد به شواهد تأییدیه می‌شود در نظر داشته باشد.

7. Statement on Auditing Standards.